

סוברים, שעד שיעור מיל אינה מחמצת, ועזב את העיסה בביתו ללא שיתעסקו עמה, וחושש שעד שישבו מבית המדרש יעבור שיעור זה (ש"ת הרשב"א א, קכד).

הפת שע"פשה, ואינו יודע אם הפת חמץ או מצה, משום שבזמנם היו אופים את המצות קצת עבות, והיו נראים כמו פיתות חמץ (משנ"ב תמו, יב).

מצות שנמצאו לפני סוחרים בהמה לעולם מעשר, משום שרוב המעות שקונים בהן בהמות בירושלים הן מצות מעשר שני, ומעות שנמצאו ספק אם נפלו מידי המוכר אחר הקניה ונתחללו המעות והן מצות חולין, או נפלו מידי הקונה לפני הקניה והן מצות מעשר שני, וספק דאורייתא לחומרא (רש"י). ומה שלא מצרפים את מיעוט מצות החולין שביד הקונים למחצה מצות שביד המוכרים שאף הם כאמור חולין, וימצא שרוב המעות חולין (קושיית תוס'), משום שלדעת רבנן שלא חוששים למיעוט (ראה יבמות סא, ב), נחשב המיעוט כמי שאינו, ואי אפשר לצרפו למחצה (מאירי, בת' שני, בשם גדולי הדורות שלפנינו). ויש שפירשו, שהמעות הנמצאות הן ודאי מעשר, משום שהדרך הוא שכמה בני אדם עומדים על בהמה אחת לקנותה והם הרוב, ויש לנהוג כפי הרוב (תוס' כאן וב"מ כו, א ד"ה לעולם), ועוד, מפני שאנו מעמידים את המעות בחזקת הקונה שהיו בידו בתחילה (תוס' שם).

בהר הבית חולין, משום שהולכים אחר הרוב, ורוב המעות המצויות שם הן חולין (רש"י). ואמנם מצות מעשר שני הן 'דבר שיש לו מותרין' על ידי פדיון (ראה נדרים נח, א), וכלל בדינו ש'דבר שיש לו מותרין' אפילו באלף לא בטיל' (ראה ביצה ג, ב), כלל זה נאמר רק לגבי דין ביטול ברוב, אך לא לגבי הדין שהולכים אחר הרוב (תוס' רבינו פרץ).

וההקדש אינו זוכה במעות, משום שהר הבית נחשב 'חצר שאינה משתמרת' (דרכי דוד ב"מ כו, א). או משום שאין יד להקדש' (קצות החושן ר, א, לדעת תוס' הסוברים [גיטין כא, א ד"ה אטו] שאין יד להקדש'), או משום שהמעות הגיעו לרשותם קודם יאוש [באיסורא אתי לידיה'], שבאופן כזה יאוש לא קונה, ולא אומרים 'אדם עשוי למשמש בכיסו כל שעה', באופן כזה שקודם שהספיק למשמש כבר הגיע הממון לרשות ההקדש (שם, לדעת הרמב"ן הסובר [ב"ב עט, א] שיש יד להקדש').

שרבו ימי מצה עילויה, בפסח (רש"י). ויש סובר, שמוותרת רק לאחר ימי הפסח, ומשום שחמץ שעבר עליו הפסח הוא רק איסור דרבנן, ואפילו לדעת הסובר שהיא דאורייתא, היא מותרת כיון שאין בה איסור כרת, אך בימי הפסח כיון שאיסור חמץ הוא בכרת, לא היינו מקילים לאכול דבר שהוא ספק חמץ גמור (רבנו חננאל, ע"פ ביאה"ל תמו, ד ד"ה מותר). ■ להלכה, מצא פת בביתו ואינו יודע אם הוא חמץ או מצה, מותר בפסח אפילו באכילה [כדעת רש"י] (ש"ע שם), ולמעשה בודאי אין להקל בתוך הפסח [כדעת רבנו חננאל] (ביאה"ל שם).

תיבה שנשתמשו בה מצות חולין ומעות מעשר וכו', וקודם שמניחים בה מצות, רגילים בני אדם לבדוק אותה ולפנותה ממעות ישנות שבה, ולכן הולכים אחר השימוש האחרון, כשם שאמרה הגמ' לעיל על מצות שנמצאו בירושלים, שהולכים אחר האחרון משום שעשויים שוקי ירושלים להתכבד בכל יום (תוס' רא"ט).

כדאורייתא דמין, ולא ברשותיה קיימא, ולא מצי מבטל, אף שבשאר איסורי הנאה מדרבנן אין מתבטלת בעלותו מהם כיון שיש להם שווי מהתורה, אלא שחל עליו איסור מדרבנן ליהנות מהם (ראה חולין קלה, א, ובמורות לו, א), בחמץ הפקיעו חכמים את בעלותו [כדי שלא יזלזלו באיסור זה (מגמגד גרש ירחים [לגרי"ג אדלשטיין])], ולכן המקדש בחמץ בשעה זו אינה מקודשת כלל, וגם אינו יכול לבטלו, שאין אדם מבטל דבר שאינו שלו (חי' רבי שמואל, ו, וראה מה שכתבנו להלן ד"ה אין חוששין).

והטעם שעובר עליו ב'בל יראה' אף שכבר אינו בבעלותו משעה שישית, משום שאיסורם של חכמים הוא לזמן בלבד, עד לשעה שהחמץ נאסר מן התורה, ובשעה זו פוקע איסורם וחל עליו איסור 'בל יראה' (אחיעזר ג א, ח, בת' שני). או משום שחכמים הפקירו את בעלותו משעה שישית רק לחומרא, שלא יוכל לבטלו או לקדש בו אשה, אבל לא לקולא שלא יעבור עליו ב'בל יראה' (קובץ שיעורים אות כו).

המקדש משש שעות ולמעלה אפילו בחיטי קורדניא, מתחילת שעה שישית, שחמץ אסור אז מדרבנן (רש"י), ואף ש'חיטי קורדניא' אסורות רק מדרבנן, ויש כאן 'תרי דרבנן', אינה מקודשת (רש"י, ע"פ ב"ח א"ח תמג, ד, וט"ז שם, ב, וביאור הגר"א אה"ע כח, נו). ויש סוברים, ש'חיטי קורדניא' אסורות מדאורייתא, אבל המקדש ב'תרי דרבנן', חוששים לקידושו (רש"י, ע"פ חק יעקב א"ח שם, ו, ופני יהושע להלן כא, ב). ויש סוברים, שהכוונה לסוף שעה שישית, שחמץ אסור בשעה זו מדאורייתא, אלא שקידשה ב'חיטי קורדניא' שהן חמץ נוקשה האסור מדרבנן (תוס' לעיל ג, ב), והביאה הגמ' ראייה מזה שאינו יכול לבטל חמץ גמור בתחילת שש, שכמו שבחמץ דרבנן ושעות דאורייתא אינה מקודשת, הוא הדין בחמץ דאורייתא ושעות דרבנן (תוס' רבינו פרץ), אבל המקדש ב'תרי דרבנן', חוששים לקידושו (ר"ן על הר"ף ובה"י).

אין חוששין לקידושין, מדרבנן, שכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש, והפקר בית דין הפקר, והם הפקירו ממונו (רש"י), כלומר, שאפילו אם יקדש מפורש שלא על דעת רבנן (ראה תוס' ב"ב מה, ב ד"ה תינה) לא יועיל לו, משום שהפקר בית דין הפקר (הערות הגר"ש אלישיב, וראה ראש יוסף, והפלאה כתובות ג, א). ויש סוברים, שאחרי שרבנן אסרוהו בהנאה, אינו שוה פרוטה, ולכך אינה מקודשת אפילו מן התורה (תוס' רבינו פרץ, ריטב"א, וראה שערי יושר א, י). ויש סובר, שאינה מקודשת מדרבנן, אך מן התורה היא מקודשת (רא"ש קידושין ב, לא), שאע"פ שמדרבנן אינו שוה כלום, די במה שנחשב ממון מן התורה שתהא מקודשת מן התורה (אבני מילואים כה, נד).

הכא בתלמיד יושב לפני רבו עסקין וכו', שמפני אימת רבו אינו יכול לקום ולילך ולאפותה (רש"י). ■ להלכה, היתה לו עיסה בביתו והוא טרוד במקום אחר וירא שמה תחמין, מבטלה בלבו קודם שתחמין (ש"ע א"ח תמד, ח), שלא דוקא 'תלמיד היושב לפני רבו' שאינו יכול לבערה מפני אימת רבו, אלא אפילו טרוד בכל טירדה, שלא תיקנו באופן כזה תקנת ביעור (שעה"צ שם, לא, בשם פמ"ג שם משנ"ז).

ונזכר שיש עיסה מגולגלת בתוך ביתו, והניח בני בית שיתעסקו בעיסה כדי שלא תחמין, שהרי עיסה שנילושה ומתחממת מחמת לישת כפות הידים, אם עוזבים אותה ללא שמתעסקים עמה היא מחמיצה מיד (ע"פ ריטב"א כאן, וש"ת הרא"ש ש"י, ד, ויש